Dobrý člověk

Příběh ze starších lepších časů od Boženy Němcové.

„[illegible] řekl Hájek [illegible]

[illegible]

Hájek začal Bětce s [illegible] vypravovat, jak se do Vídně dostali, a paní Kateřině a [illegible]

[illegible]

„A má ho Madlenka ráda?“ ptal se Hájek [illegible]

[illegible]

Slyše, že o něm nikde neví, litovala ho.

[illegible]

„Všecko tu byl starý Záruba,“ začala matka [illegible]

„Ale vždyť pak je Matějka ještě dítě!“ divil se Hájek.

[illegible]

„Jestli si to i Matějka přeje, nemám proti tomu námitek. Zárubova rodina je hodná.“

[illegible]

* * *

Bylo neděle a krásný den. [illegible]

O tom ale paní Kateřina nevěděla, že má Lenku rád mladý muž, syn bohatého fabrikanta, a ona že má jeho ráda a k vůli němu že ze služby šla; viděla v Lence jen vzdornou, hrdou náturu, která nechce poslouchati. Madla o tom věděla, ale prozradit ji nechtěla; než sama nejednou jí domlouvala, aby si nezačínala s pánem, že bude nešťastnou.

„A kdybych i věděla, že budu s ním nešťastná, přece ho nenechám,“ říkala Lenka. „Já se nebojím, že mne zklame, on je poctivý hoch a poctivě mne miluje. Řekl mi, jestli mu rodiče nedovolí vzíti si mne, že půjde z domu, že si najde jinde práci a přece si mne vezme. Já pracovat také umím, proč bychom se tedy nevzali?“

Madla musila vždy umlknouti; vždyť z vlastní zkušenosti věděla, že marná vše zrazovati, co komu milo, byť i na půl [illegible] bylo.

Paní Kateřina, dověděvši se od Anče, že Madlenka nemá tak dobrou službu, jako ona mínila, velice se mrzela, ale vážila si Madly tím více za to, že se ani slovíčkem nezmínila. Když Lenka ze služby vystoupila, nabídla paní Kateřina Madle, aby šla na její místo; mínila jí dobře, ale Madla nešla. Trpělivost její, dobrota i všechny ostatní dobré vlastnosti přinutily zlou paní Madly si více vážiti, a také vskutku poznenáhlu stávala se vlídnější, netýrala ji [illegible] a jedou, když Madla maně zazpívala, ani jí to nezakázala.

Madla také pozorovala, že se paní [illegible], i byla tomu ráda; a že již také zvykla domácnosti, nechtěla službu opustit.

Když si byla Madla práci odbyla a do jednoduchých, ale hezkých šatů, které si byla pro Vídeň zjednala, se ustrojila, šla k paní Kateřině.

Paní Kateřina byla již oblečena, jen čepec vzít; pan Michal, vysvlečen z kabátu, seděl u stolu a kouřil. Janouše Anče kartáčovala.

„Dej Pánbůh dobrý den!“ pozdravila Madla vstupujíc.

„Dejž to Pánbůh i vám!“ odpověděla paní Kateřina, Madlu přívětivě vítajíc; potom kolem dokola si ji otáčejíc, pravila: „Hezky vám to sluší!“

„Já vždy říkám, že jest Madla kapitální holka,“ řekl pan Michal. Anče ale vrtěla hlavou a že prý jí ten selský šat lépe sluší.

„Toť je tak, v čem se kdo zrodí, do toho se hodí, ale dokud je Madla zde, lépe, když se takto nosí, nedělá to tak velké oči lidem,“ usoudila paní Kateřina.

„On vlastně nedělá lidem oči ten šat, jako něco jiného,“ usoudil pan Michal, dívaje se potutelně na Madlu svýma veselýma očkama.

O chvíli později přišla i Lenka. Byla též jednoduše ustrojena, ale měla slaměný klobouček, který jí dodával panštějšího výrazu a kromě toho dobře jí slušel. Paní Kateřina se na ni s libostí podívala a ačkoliv neřekla ani tak, ani tak, přece myslila si v duchu: „Tomu tělu přísluší lépe hedvábí než mezulán.“

Když se vespolek pozdravili, pobídla paní Kateřina Michala, aby se rychle oblékl, a za chvíli vyhrnuli se všichni z domu mimo Anči, která zůstala, aby střežila dům.

Šli do Prateru. Mnoho lidu tam šlo a před nimi řemeslnická rodina, což bylo dle něho viděti, z nichž jeden nesl dítě a druhý dítě sedící na vozíčku táhl.

„Bože, když vidím učedníka, vždy mi napadne Vavřinek. To milý Bůh ví, jestli je ten šlapec živ.“

„Jestli živ, není ve Vídni, sice bychom ho byli přece už našli, co jsme všichni už po něm se naptali!“

„Já, když slyším, že některého šlapce Vavřinek jmenují, hned se ptám, odkud je,“ řekl Janouš.

„Vždyť jsme i v českém kostele hledali, kam přece učedníci na cvičení chodí, a nenalezli jsme ho ani tam!“ pravila paní Kateřina, ale vidouc, že se Madlenka zamutila, dodala: „Mluvme o něčem jiném.“

Mluvili o jiném, ale Madlenka nemohla se přece smutné myšlénky zbýti, že bratr snad někde bídně zemřel.

Teprve když do Prateru přišli, když viděla, kam se jen ohlédla, davy lidu, rozličné komedie, kumšty a hry, hudba kolikerá když jí do uší zněla, tu se teprve mysl od bratra odvrátila k novým těm obrazům. Jak Madlu okolo provedli, ohlížela se paní Kateřina po místu k usednutí a odpočinutí, neboť nebyla milovnicí dlouhých procházek, a pan Michal staral se o něco k snědku, bez čehož by ho nejkrásnější zábava nebyla těšila.

Vyhledali pohodlné místečko pod stromem opodál lidu.

„A muziku máme na blízku jako schválně pro nás uchystanou,“ pravila paní Kateřina, skládajíc se na židli a ukazujíc pokynutím hlavy k stolu, okolo něhož sedělo několik hudebníků.

„Jen aby zahráli něco kalého,“ pravila Lenka, ohlédnuvši se po nich.

„Kdož by uměl kalejí zahrát než oni, vždyť jsou Češi,“ pravil Janouš.

„Opravdu? Češi že to jsou?“ ptala se Madla.

„Může dost být, že má hoch pravdu; já slyšela nejednou, že ti muzikanti ve Vídni beztoho všichni Češi jsou,“ mínila paní Kateřina.

„Já to jistě vím, maminko, že jsou tuhle ti Češi, já je dobře znám, hrávají nedaleko nás u kavárny, a slyšel jsem několikráte česky rozprávět,“ tvrdil Janoušek.

„Z kterého pak asi jsou kraje?“ pravila Madlena.

„I bude ono to z rozličných koutů dohromady svátě,“ odpověděla paní Kateřina. V tom přišel Michal a mluvilo se o jiném.

Jeden z hudebníků, mladý to výrostek, štíhlého těla, černých vlasů a očí, od té chvíle, co paní Kateřina s děvčaty k stolu se usadily, zrak s nich nespustil. — Výraz tváře na jeho stáří až příliš zasmušilý byl. Oděv byl chatrnější než ostatní hudebníci. Před sebou na stole ležeti měl klarinet.

„Prosím tě, kam pak to hrejlíš, Vavříčku?“ ozval se proti sedící hudec, šťouchna ho šmytcem.

„I to se mu tamhle ty holky zalíbily,“ pravil druhý, „ale jsou také šlakovitě hezké.“

I obrátili se skoro všichni na ta slova k stolu po děvčatech.

„No,“ ozval se první, „to jsou jistě kvítka z naší louky, je to na nich vidět; a kterou pak by jsi chtěl, Vavříku?“

„Chceš-li blázna, kup si ho, ze mne si ho nedělej,“ rozmrzele odpověděl mladý hoch.

„No, toť aby s tebou zacházel jako se starou basou! A či nemám pravdu? Netrošil jsi na ty holky v jednom kuse?“

„Jestli jsem se na ně díval, díval jsem se proto, že mne ta jedna na sestru pamatuje; a kdyby doma nebyla, myslil bych, že je to ona.“

„To nevíš, jestli to ona není, když kolik let o domově nevíš,“ prohodil jeden z hudců.

„Já vím jen tolik, že nemusí sloužit a že by z domu nešla; a proto nemůže to být ona, ale podobna je jí, jako by jí z oka vypadla,“ pravil Vavřík, a oko jeho na Madle utkvělo smutným výrazem.

Ale tu začal houslista laditi housle, za ním i ostatní hudci nástroje do rukou brali a Vavřík musil také pozornost na partesy obrátit.

Hráli nějaký valčík a dokráčeli jej, zase odpočívali.

„Ale co že se ten klarinetista ustavičně na nás dívá?“ pravila Lenka. „Kolikrátkoli se ohlédnu, vždy se jen sem dívá.“

„Inu, líbíte se mu,“ řekl Michal.

„Já ho vídávám také v kostele u sv. Jana; každou neděli je tam na kruchtě,“ ozval se Janoušek.

„Já ho musela také už někde vidět, je mi tuze povědom, ale nevím kde,“ pravila Madla, když se byla chvíli pozorně na Vavříka klarinetistu dívala.

Hudebníci hráli druhý kus, hráli třetí kus, až tu pojednou zaznou housle: „Šel jsem [illegible]“ — Madla chytila Lenku za ruku, zčervenala se, oči se jí zajiskřily a kdyby se nebyla styděla, byla by hned hlasitě přizvukovala.

„No, to je naše muzika, při té srdce pookřeje,“ zvolala rozveselená paní Kateřina, dodavši: „Já jsem, co jsem, nedám-li jim za tu písničku [illegible] z hrnce [illegible]ry.“

Děvčata se hned ozvala, že taky přidají.

„No, jen počkejte, však vás vezmou za slovo; ale i já rád jim dám, neboť de mi ten kousek též líbí!“ řekl Michal.

Když hudebníci pluch dohráli, odložili nástroje a začali mezi sebou hovořit; potom Vavřík a ještě jeden vstali, každý si vzal partes a šel po hostech, jeden na jednu, druhý na druhou stranu. Vavřík šel nejdříve ke stolu, kde seděl Michal a paní Kateřina s děvčaty.

Obyčejně oslovil hosty německy, ale tu přistoupiv ke stolu, mimořádně promluvil česky:

„Prosím [illegible]!“

Paní Kateřina položila na partes, co slíbila, a Michal dal též tolik.

„To máte za tu poslední písničku českou, to proto, že se nám tak zalíbilo,“ řekla paní Kateřina, která nejraději pravdu každému hned pověděla.

„My musíme hrát rozličné kusy, milá paní, protože se jednomu ten kus líbí, jinému jiný,“ odpověděl Vavřík.

„Toť je rozum, každému se líbí své,“ přisvědčila paní Kateřina.

„Viďte, že jste všichni Češi?“ ptal se Janoušek.

„Všichni,“ odpověděl Vavřík obraceje oči jen ustavičně k Madle, která též na něho s neobyčejnou pozorností hleděla.

„A z kterého pak jste kraje?“ ptala se Madla.

„Jsme odevšad a mnozí jsme se tak sešli. Já na příklad jsem z Hradecka.“

„Z Hradecka? A z kterého pak místa, prosím vás?“ ptala se Madla třesoucím se skoro hlasem.

„Z Jesenice; Vavřinec Záleský!“

„Bratře!“ vykřikla Madla a rychle ze židle vyskočivši, chytila bratra za obě ruce a plačíc, líbala ho na líce.

Jemu ruce sklesly, partesy i s penězi padly na zem, zůstal stát jako socha; teprve po chvíli vyhrkly mu z očí slzy jako bobový hrách.

„Bože, jakou radost bude mít matka a tetka, až jim to budu psát, že jsme se shledali!“ byla první Madlenina slova.

„A nehněvají se na mne?“ ptal se Vavřinec.

„Nehněvají se, ale matka se trápí, že o tobě neví. Proč pak jsi ale psaní o sobě vědět nedal, Vavřínku, a kde jsi byl po tři léta?“

„Všecko ti povím, Madlenko, jen měj strpení; ale co ty tu děláš ve Vídni?“

„Já tu sloužím.“

„Ty že sloužíš? A proč?“

„Však se dovíš.“

„Kdybych se toho byl nadál, byl bych se k tobě hlásil, hned jak jsi sem přišla, ale že bys ty ve Vídni býti mohla, to nenapadlo. Myslil jsem jen: Ta je podobná sestře,“ pravil Vavřinec, s radostnou tváří na sestru se dívaje.

„Ach, co jsme se po tobě, milý Vavřínku, naptali, a nic, ani hlásku o tobě. Toho bych se nebyla nadála, že jsi u muzikantů,“ pravila Madla.

„To byla chyba, že jste ho vždy jen mezi řemeslnými učedníky hledali,“ smál se Michal.

„Bodejťže, mohlo mi napadnouti, že se mu jiné řemeslo zalíbilo a že zvolil snad veselé řemeslo, které u nás každý zná,“ pravila Madla.

„Já si představoval Vavřince mladšího a proto jsem se vždy jen po menších chlapcích ohlížel,“ přiznal se Janoušek.

„On je mladý, ale vytáhlý,“ pravila Madla.

„Co jsme se nahledali, namyslili, a vše to nic platno nebylo, až nás Pánbůh obmyslil,“ pravila paní Kateřina. „A Hájek, ten se bude radovati, on mi přikazoval, abych se po vás ohlížela, Vavřínku.“

„Však ty dny přijdou,“ ozval se Michal, „pak abych mu to něco opatřil, že se nebude muset dlouho ohlížet. On bývá vždy o svátcích doma. Také mi píše, že mu [illegible] námluvy a po žních že bude svatba; nevím, jestli jeho nebo sestřina.“

Madla při Michalově řeči zbledla jako stěna a rychle se shýbla dolů, jako by jí bylo něco spadlo.

„Sestra není snad ještě na vdaní,“ mínila paní Kateřina.

„Vždyť už půjdeme. Vavřín půjde s námi?“ ptal se Michal.

„Toť se rozumí, že půjde. Jděte, Vavřínku, k těm vašim kamarádům a řekněte jim, co a jak. Beztoho se už diví, co se tu děje; a potom se vraťte k nám,“ pravila paní Kateřina.

„Rád bych šel, ale nevím, zdali mne pustí kamarádi, nemají druhého klarinetisty. Ostatně, nemám s nimi žádných závazků a mohu jít, kdy chci,“ řekl Vavřinec a šel k stolu, kde hudebníci seděli. Když jim peníze za českou písničku odevzdal, řekl jim, jaká radostná příhoda ho potkala, sestru že našel a dobré lidi, kteří ho k sobě zvou. Hudebníci dělali námitky, ale on vezma svůj klarinet, [illegible] se nedal.

„Zítra se k vám vrátím a povím vám, budu-li ještě s vámi chodit, či ne.“

Po těch slovech se rozloučil a odešel.

Než se vrátil, byly ženské i pan Michal přichystány.

Po cestě šla Madla při bratrovi, povídala mu o domově, o příčinách, proč domov opustila. Zděsil se Vavřinec, slyše, že si měla vzíti hezká sestra ošklivého mlynáře, na kterého se dobře pamatoval.

„Tak nás ten otčím oba z domova vyhnal,“ vzdychl Vavřinec.

„On by nám přál dobré bydlo, jen že nám vždy zavazuje,“ pravila Madlenka. „Nemohl mne nutit k člověku, s kterým bych při všem dobrém živobytí nešťastna byla, a tebe zase k řemeslu, které se ti nelíbilo. Ale, pověz mi pak, Vavřínku, proč jsi utekl a proč jsi o sobě vědět nedal? Vždyť jsme od tří roků nevěděli, kde ti konec!“

„Nechtěl jsem domů přijít, ani čeho vzkázati, až bych místo našel, jakkoli mne dost trápilo, že nic o vás nevím. Proč jsem utekl? Ježto jsem nemohl v tom místě, kam mne otčím dal, vydržeti. Kdybych k dobrému mistru byl přišel, snad bych nebyl utekl. Tam ale jsem k řemeslu ani nepřišel, jen jsem ustavičně děti choval, kolébal a po městě chodil, protože jsem všecko donášet musel, kde jen čeho potřebovali. I vodu jsem musel nosit, i nádobí umejt, zkrátka, byl jsem děvečkou a chůvou, ale učedníkem jsem nebyl. Stravu jsme měli špatnou a já nejhorší, neboť jsem dříve k jídlu nepřišel, až bylo studené. Na půdě jsem spal — i při mrazech, myslil jsem mnohdy, že zhynu.“

„Vždyť ti dala matka dobrou postel!“ divila se Madla.

„Ovšem, že dala, ale mistrová mi ji vzala, peřinu i podhlavnice, a dala mi starou houni a papírnici pod hlavu. Když jsem se tomu bránil, že jí nepatří, až teprve, když vyučen odejdu, povídala, že se o ni neprosí, až bude vyučený. Co jsem měl dělat? Ale všecko mne, Madlenko, netrápilo tak, jako to bití a to chování dětí. Já šel z rány do rány. Jestli dítě trochu křiklo, už přiběhla mistrová, že prý jsem je štípl, hned mi dala políček; a mně cos takového ani nenapadlo. Jestli jsem z města něco přinesl, bylo jim toho vždy málo a všecko bylo špatné a já vždy byl za to bit. To víš, že já rád muziku mám; když jsem byl v městě a přihodilo se, že vojenská muzika šla, chvilku jsem s nimi běžel; ale vždy jsem tu chvilku draze platil. A to bylo moje jediné provinění, to mi věř, Madlenko. Když šel mistr nebo tovaryš do hospody, musel jsem čekat, až přijde, a otevřít a běda mně, jestli jsem se hned neprobudil. Ani mistr nebyl tak zlý, jako tovaryš. Tuto mám od něho posud jizvu, památku na něho.“

Smutkem [illegible], rozhrnul si Vavřinec vlasy a ukázal Madle nad uchem mezi vlasy velikou jizvu.

„A co ti to ten člověk udělal?“ ptala se Madla [illegible].

„Poslal mne pro chléb; když jsem mu ho přinesl, zdál se mu malý, poslal mne zpátky. Pekař mi vyčítal, ale na moji prosbu dal mi jiný, zase takový. Když jsem mu ten přinesl, hodil jím o zem.“

„I toť byl nějaký pohan,“ pravila paní Kateřina, jdouc před nimi a vyposlouchavši Vavřincovo povídání.

„Já ani nevím, co byl zač, ale zlý člověk byl,“ odpověděl Vavřinec a dále vypravoval: „Když tím chlebem hodil, nemohl jsem se